

НАПРЯМ 6. РОЗВИТОК СВІДОМОСТІ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ОНТОГЕНЕЗУ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-20>

Гулько Ю. А.,
*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г.С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України;
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

НАСЛІДУВАННЯ ТА АНАЛОГІЗУВАННЯ У ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Анотація. Представлений погляд на аналогізування як на процес, що зароджується у наслідувальних діях. Обґрунтована точка зору згідно якої цілеспрямовані трансформації дитиною зразка предметно-практичної діяльності свідчать про те, що аналогізування починає формуватися як окремий вид розумової діяльності.

Ключові слова: наслідування, аналогізування, предметно-практична діяльність.

Hulko Yu. Inheritance and analogy in the activities of early age children

Summary. The idea looks at analogy as a process that arises in inheritance activities. A point of view has been established for the purpose of direct transformation of the child's expression of objective-practical activity to note those that analogy begins to take shape as a separate type of creative activity.

Key words: inheritance, analogy, subject-practical activity.

Проблематика наслідування завжди цікавила фахівців в галузі дитячої, педагогічної, соціальної психології тощо. Специфіка наслідування як окремого виду діяльності полягає у тому, що воно важко піддається вивченню із-за своєї багатовимірності та

варіативності проявів. Адже не існує наслідування як окремого процесу, воно існує тільки в структурі якоїсь діяльності – предметно-практичній, комунікативній, мовленнєвій, образотворчій, ігровій. Розглянемо наслідування у предметно-практичній діяльності дітей раннього віку.

Процес наслідування бере свій розвиток у неусвідомлюваних імітаційних рухах немовляти, а далі вже у першому півріччі життя, наслідування починає набирати все більше психологічного наповнення. У першому році життя дитини наслідування починає розвиватись завдяки ведучій ролі сенсорних процесів. А вже на кінець періоду немовляти і входженні дитини у період раннього віку, наслідування розвивається завдяки стрімкому сенсомоторному розвитку дитини і здійснюється із опорою на перцептивні і мнемічні процеси. Саме при домінуванні процесів емоційно наповненої пам'яті, радіючи процесу повторення, дитина буде відтворювати показаний їй раніше зразок предметно практичних дій не спостерігаючи безпосередньо за діями дорослого. Окремо з'являється такий вид наслідування як відстрочене наслідування. В ньому важливо виділити два типи прояву. Перший – коли ведучу роль відіграють перцептивні процеси, тоді дитина може згадати зразок наслідування безпосередньо сприймаючи предмет. У такому випадку сприймання активізують асоціативну наочну пам'ять. Другий вид прояву, коли збережений у пам'яті образ конкретного предмету активізує пошукову діяльність дитини. Тоді дитина буде намагатися знайти предмет у найближчому оточенні і відтворити відомі дії з ним. У наслідуванні, що протікає із опорою на мнемічні процеси починає зароджуватись дитяче аналогізування.

Погляди психологів на аналогізування як на розумовий процес різняться. Зокрема відомий погляд на аналогізування, як на розумовий процес, що здійснюється суто в образному і понятійному планах [1], тоді як наслідування може здійснюватися лише у зовнішньому наочно – дійовому плані [2]. В такому разі аналогізування протікає як творчий розумовий процес, як стратегія творчої діяльності (В.О. Моляко). Відомі точка зору А.І. Уємова який трактував аналогізування як суто логічну операцію завдяки якій можна здійснювати умовиводи [цит. по 2]. Аналогізування можна розглядати як синонім наслідування і не важливо на якому психічному рівні вони реалізуються. У наслідувальних предметно-практичних діях дитини завжди можна спостерігати відхилення від зразка [4]. За умови домінування не випадкових, а цілеспрямованих дитиною дій, такі відхилення можна розглядати як зародження аналогізування. Згідно нашим спостереженням за процесами предметно-практичного наслідування у дітей другого і третього року життя, надлишкові цілеспрямовані дії при переносі

зразка у свою діяльність проявляються спочатку на операційному рівні. При зміні операційного компоненту завжди змінюється і смисловий компонент предметно-практичної діяльності. Поява внутрішнього плану дій у дітей третього року життя може свідчити про те, що аналогізування виділяється в окремий творчий процес. Тоді дитина почне здійснювати смислові трансформації із зразками діяльності. Певним чином експериментувати з ними. На кінець раннього віку можна спостерігати наявність замінних дій і замінних предметів у наслідувальній діяльності дитини із подальшими їх трансформаціями як у смисловій так і в операційній сторонах діяльності. В цей період можна спостерігати смислові та операційні комбінації відомих дитині аналогів або їх частини. Сказане свідчить про те, що аналогізування почало розвиватись як окремий творчий процес.

Список використаних джерел:

1. Біла І. М. Особливості аналогізування в мисленнєвій діяльності старших дошкільників. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко, К. : Освіта України, 2008. С. 233–263
2. Здібності. Творчість. Обдарованість: теорія, методика, результат / за ред. В. О. Млдяко, О. Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.
3. Моляко В. О. Психологічні аспекти проблеми сприймання в контексті теорії творчості. Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. С. 7–32.
4. Портницька Н. Ф. Наслідування як психологічний механізм розвитку творчих здібностей : автореф. дис. ... канд. психол. наук. 19.00.07. Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України, Київ, 2007. 20 с.